

„MIÉRT ÉPPEN VELEM TÖRTÉNIK?” A PTSD kognitív terápiája

Prof. Dr. Perczel-Forintos Dóra

Semmelweis Egyetem ÁOK

Klinikai Pszichológia Tanszék

2022

Gránát sokk - 2. világháború, vietnami háború

A PTSD aktualitása

Testi vagy szexuális erőszak áldozatai

Trauma szemtanúja

Internetes zaklatás (cyber bullying)

Társadalmi traumák

Társadalmi traumák feldolgozása 1956

Titokkal a lelkemben élttem

(Kőrösi Zsuzsanna-Molnár Adrienne, Bp. 2000, 56-os Intézet)

A traumák típusai

Imperszonális traumák:
természeti katasztrófák

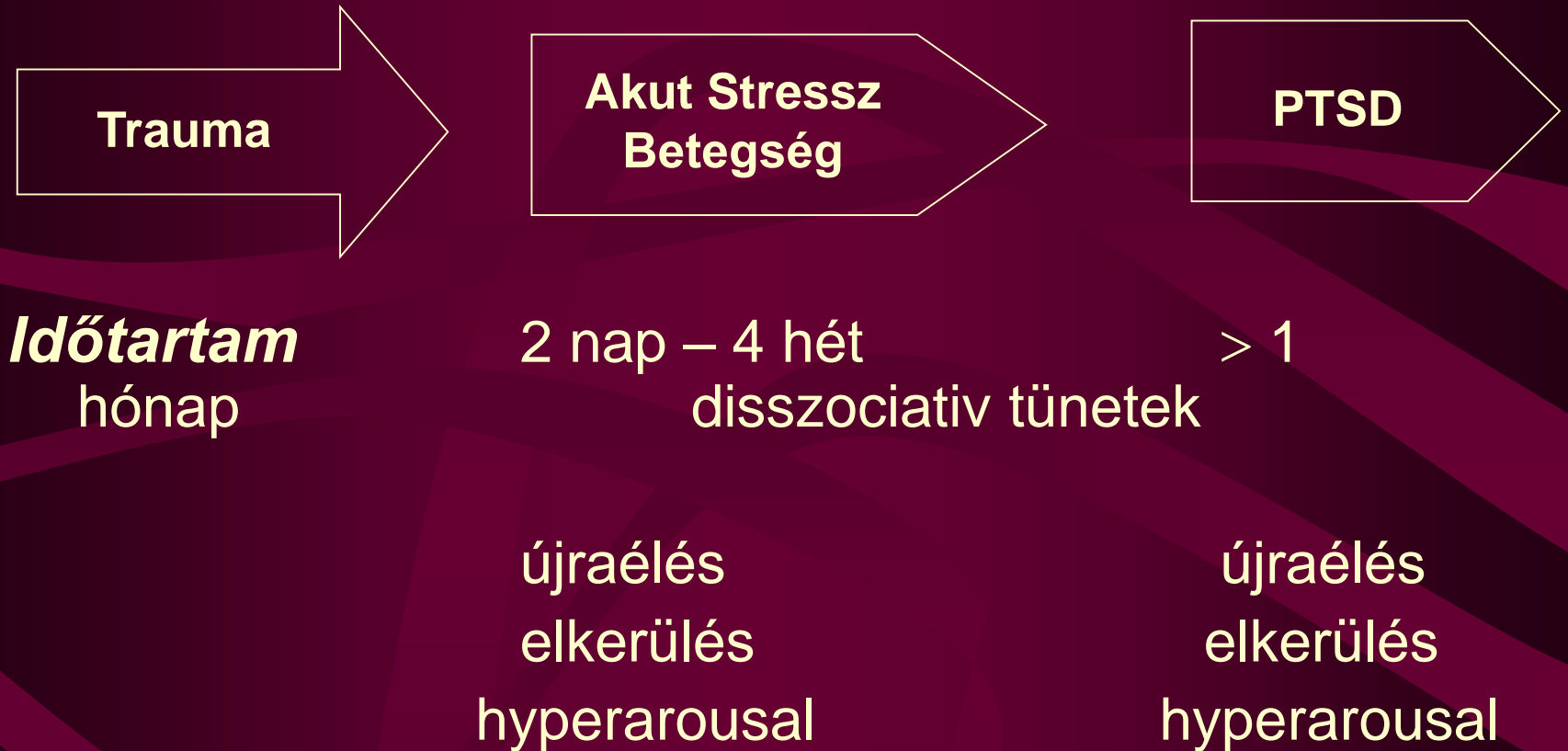

Interperszonális traumák: háborús menekültek,
szexuális/testi /családi erőszak áldozatai, baleset,
interneten történő bántalmazás, zaklatás (cyber
bullying)

Egyéni vagy csoportos traumák (háború)

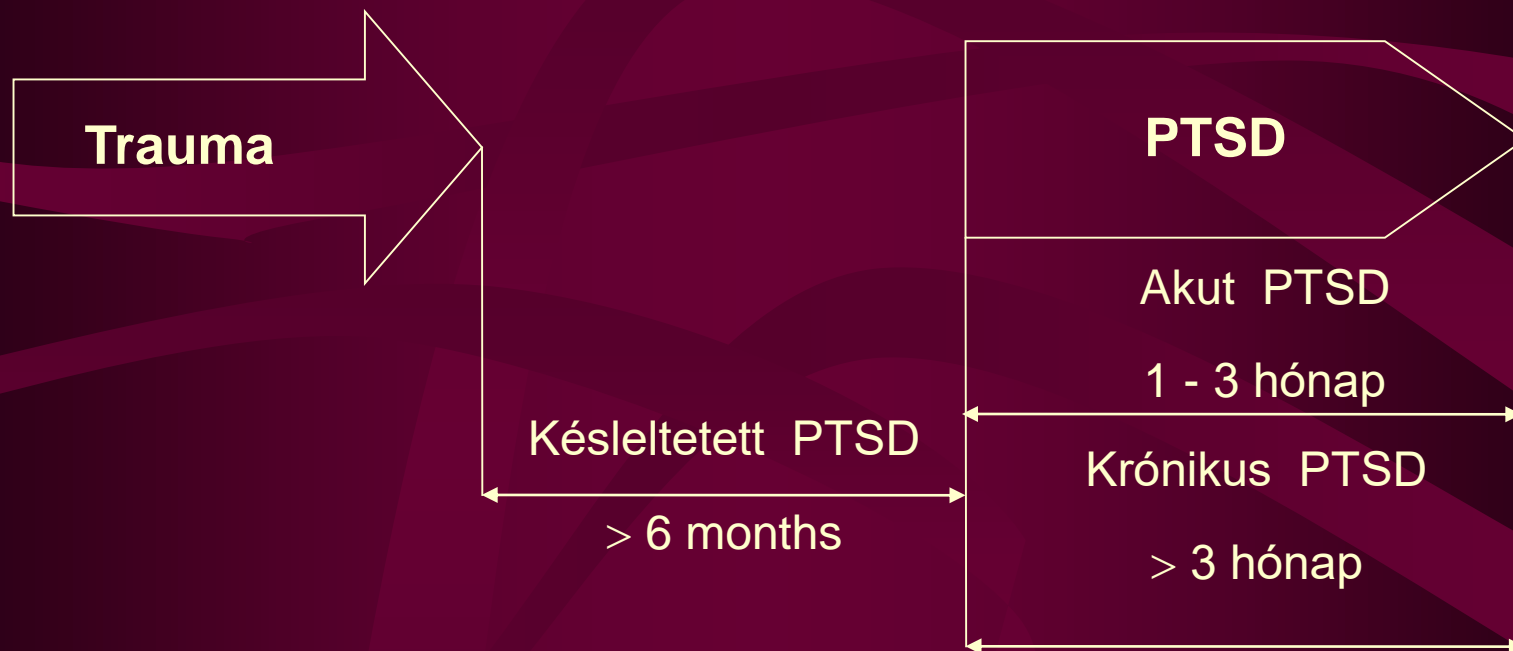

Trauma, akut stressz betegség és PTSD

Akut, krónikus és késleltetett PTSD

Poszttraumás stressz zavar: DSM-5

(6 éves kor felett)

(BNO 10:F43.10)

Együttesen érvényes A) és B):

A) Valós vagy fenyegető halál, komoly sérülés vagy szexuális erőszak megtapasztalása az alábbiak közül egy vagy több módon:

- 1) A traumatikus eseményt átélése
- 2) Másokkal történt esemény szemtanúja,
- 3) Közeli családtagot vagy barátot ért traumatikus eseménnyel kapcsolatos hír;
- 4) Traumatikus esemény averzív részleteinek extrém vagy ismételt megtapasztalása.

Csak BNO-10: a személy erre intenzív félelemmel, tehetetlenséggel vagy rémülettel reagál.

Poszttraumás stressz zavar 2.

- B) A traumát a személy ismételten újraélti kényszerű, ismétlődő, szenvedést okozó visszaemlékezés vagy rémálmok vagy disszociatív reakciók formájában.
- C) A traumával összefüggő ingerek tartós kerülése és az általános válaszkészség megbénulása (egyik vagy mindkettő)
- D) A traumatikus eseménnyel kapcsolatos kogníciók és hangulat negatív irányú változása, mely a traumatikus esemény után kezdődött (2 vagy több tünet)
- E) a fokozott készenlét tünetei tartósan, (több, mint 1 hónapon át): elalvási zavarok, irritabilitás, dühkitörések, koncentrációs zavarok

Előfordulása

Előfordulása az élettartam során: 6,8%

Éves előfordulása: 1,1%

Egyes vizsgálatok alapján a lakosság körülbelül 60%-a él át
valamilyen potenciálisan traumatikus életeseményt,
azonban csak 10–20%-nál alakul ki PTSD

(Kessler és mtsai, 2005)

A PTSD rejtélye

- ***MIÉRT***

- sokszor késleltetve,
- a fenyegető helyzet elmúltával,
- a traumát átélőknek csak egy részénél alakul ki?

DISZFUNKCIONÁLIS kognitív stratégiák

- TÉPELŐDÉS, RÁGÓDÁS: „én vagyok a hibás, másképp kellett volna cselekednem.”
- EMOCIONÁLIS DERMEDTSÉG: „Kontrollálnom kell az érzéseimet, különben megőrülök.”
- INTRUZIV GONDOLATOK: Nem szabad, hogy eszembe jusson.”
- VÁLTOZATLANSÁG: „Ha elfelejtem őket, rossz ember vagyok.”

DISZFUNKCIONÁLIS viselkedési stratégiák

Rémálmok elkerülése miatt -
késői lefekvés

Szorongás miatt –helyszín
elkerülése

Félelem miatt - fokozott
ellenőrzés, óvatosság

Emlék elkerülésére -
állandó elfoglaltság

Érzések kontrollja miatt -
kellemes dolgok abbahagyása

Szégyen miatt - mások
elkerülése

Ellentmondásos reprezentációk

Trauma reprezentáció:

- analóg: *sokkoló*
- verbális: *veszély,*
- sematikus:
„elvesztem”,
„a világ
kiszámíthatatlan”.

Mindennapi élet reprezetáció

- analóg: *megszokott*
- verbális: *biztonság,*
- sematikus:
„rátermett vagyok”,
„mindennek megvan a
maga helye”.

ELLENTMONDÁSOS INFORMÁCIÓK

FÉLELMET KELTENEK

**TÚLAKTIVÁLTSÁG
RÉMÁLMOK
INTRUZÍV GONDOLATOK
MINDEN ÉRZÉKSZERVI MODALITÁSBAN**

**VÉDEKEZÉS
ELKERÜLÉS**

KIKNÉL alakul ki?

TRAUMA

**ÖNKÉP
VILÁGKÉP**

Dalgleish & Power (1998, 1999)

Eszerint az érintettek *nem képesek* a traumát időben behatárolt eseménynek tekinteni,
hanem
az eseményt és következményeit súlyos jelen idejű fenyegetettségként élik meg.

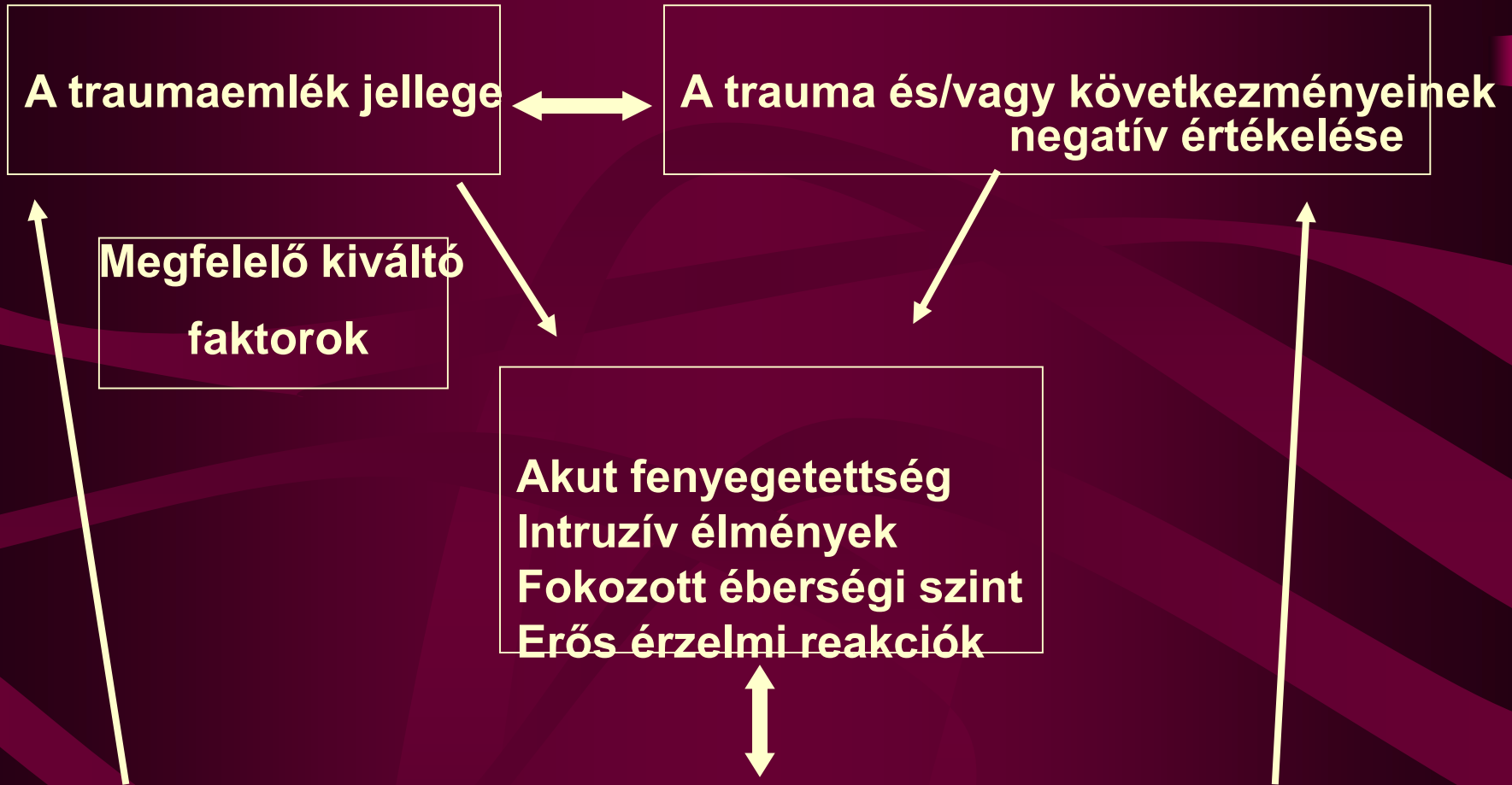
(Ehlers & Clark, 2000)

A biztonságkereső és az adaptívabb magatartásmódok összefoglalása

negatív értékelés tartalma	Érzelmi állapot	Biztonsági viselkedés	Adaptívabb magatartás
nincs biztonság kontrollvesztés	Félelem	<i>Elkerülés</i>	Megközelítés
igazságtalanság, elutasítás	Harag	<i>Tiltakozás</i>	Elfogadás, tudatos jelenlét
túlzott felelősségvállalás	Bűntudat	<i>Rumináció</i>	Probléma megoldása
irreális elvárások	Szégyen	<i>Rumináció, visszahúzódás</i>	Ön-együttérzés, jövő-perspektíva
veszteség katasztrofizálása	Szomorúság	<i>Hiányra fókuszálás</i>	Pozitívumokra fókuszálás

Perzisztáló PTSD kognitív modellje

(Ehlers & Clark, 2000)

A fenyegettség érzés/tünetek kontrollálására alkalmazott stratégiák

A terápia céljai

Ehlers & Clark (2000)

A terápia célja a traumatikus élmény integrációja.

Hogyan?

- Emocionális feldolgozás révén,
  - Szupportív kapcsolatok segítségével,
  - Expozíció formájában,
  - Diszfunkcionális attitűdök módosításával.

TERÁPIÁS LÉPÉSEK

1. TERÁPIÁS KONTEXTUS ÉS KAPCSOLAT
2. FELMÉRÉS, AZ ESEMÉNY LEÍRÁSA

1. PSZICHOEDUKÁCIÓ
2. VISSZATÉRÉS A MINDENNAPOKHOZ
3. In vivo EXPOZICIÓ

1. KOGNITIV ÁTSTRUKTURÁLÁS
  - a trauma felidézése és újraélése
  - házagkitöltés és elkerülés megszüntetése
  - legkényesebb pont megtalálása, („égető pontok”)
  - jelentés előhívása, ha kell, újraátélés
  - jelentés megkérdőjelezése

7. KIVÁLTÓ TÉNYEZŐK, TRIGGEREK KEZELÉSE

A terápia kontextusa

- ❑ Biztonságos környezet
- ❑ Kézzelfogható empátia
- ❑ A harag/undor érzés megosztása
- ❑ A terapeuta tisztában van a részletekkel
- ❑ A páciens tempójához igazodva, megvárni, hogy képes legyen a traumatikus élmény megosztására

Állapotfelmérés

- Panaszok, PDS kérdőív
- az esemény leírása
- a fenntartó viselkedésmódok azonosítása
  - pl. gondolatok elhessegetése
  - pl. emlékeztető jegyek és személyek elkerülése
- fő kognitív témák megfogalmazása:
  - legnyomasztóbb élmény
  - legkényesebb pont (disszociáció)

Szocializálás a terápiára: normalizálás

1. Normalizáló szemlélet: a panaszok abnormis eseményre adott gyakori reakciók.
2. Az eddigi hiábavaló megküzdési stratégiák enyhébb stressz esetén hatékonyak lehettek, most inkább fenntartják a tünetet.
3. A terápia lényeges eleme a trauma **TELJES** feldolgozása, a fenntartó tényezők csökkentése (*szekrény hasonlat*).

Visszatérés a mindennapi rutinhoz

- Kezdje el mihamarabb
- Példák:
  - Mozgás
  - Alvásprogram
  - Kapcsolatok felelevenítése

Az imaginatív újra-átélés céljai

Az emlékek helyreállítása:

az események részleteinek rekonstrukciója,
az „elfelejtett” részletekhez való hozzáférés,
az összefüggéstelen részek összekötése,
a kontextus feldolgozása,
az időperspektíva integrálása: kilépni az időtlenségből

A problematikus jelentések megközelítése és azok az emléken belüli megváltoztatása (több, mint csak intellektuális betekintés).

Viselkedési kísérlet azon páciensek részére, akik úgy hiszik, megbolondulnak, elveszítik a kontrollt stb., ha a traumáról gondolkodnak.

Segítő kérdések

- Milyen más magyarázatok létezhetnek?
- Ki volt még jelen?
- Milyen hatalmas volt valójában a történések befolyásolása felett?
- Hogyan jelentek meg a dolgok számára akkor?
- Milyen okból cselekedett akkor úgy, ahogy?
- Honnan tudhatta volna, hogy mi fog történni?
- Mennyi ideje volt gondolkodni és a legjobb megoldást választani?
- Milyen volt akkor az Ön érzelmi és fizikai állapota?
- Mit tett, ami hasznos volt?
- Ha egy másik egyén is volt a helyszínen, mit várt volna még el tőle?

Imaginatív újraélés (ingerexpoziáció) és átstrukturálás

1.eset: autóbaleset

Legfájdóbb pontok (félelem, zavartság: 90-100)

Azt hittem, meghalok (100%)

Elszúrtam, az én hibám volt (90%)

Más jobban feltalálta volna magát ebben a helyzetben (100%)

Átkeretezés

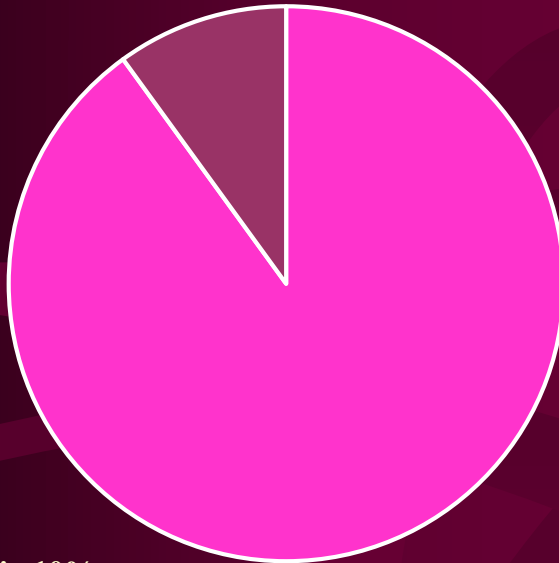
Túléltem.

A lehető legjobban próbáltam megoldani a helyzetet.

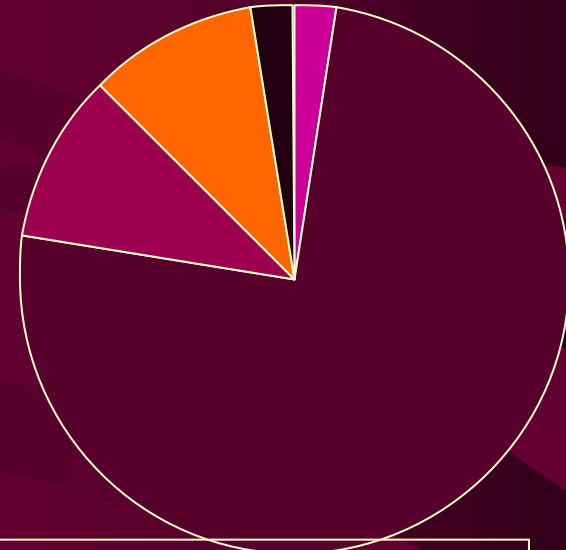
Nem tudhatjuk, más mit tett volna.

Átstrukturálás grafikus formában megjelenítve

ELŐTTE

UTÁNA

- Az én hibám 90%
- A fiatalember hibája 10%

- Az én hibám 2,5 %
- A fiatalember hibája 75 %
- Forgalmas utca 10 %
- Eső, hosszadalmas ácsorgás 10 %
- Véletlen 2,5 %

2. eset: támadás áldozata

Legfájóbb pontok (düh, irritáltság 100%)

Miért éppen velem történt ez meg?

Igazságtalan (100%)

Szemét ember volt (100%)

Átkeretezés

Igaz, hogy teljesen váratlanul történt és hatalmas megrázkódtatás volt, de felépültem, tudok dolgozni és helyreállt az életem. Sőt, megtapasztalhattam azt, hogy milyen nagymértékben számíthatok a családomra.

Mikor alakulnak ki az emléketörések?

KETTŐS REPRESENTÁCIÓ ELMÉLETE:

amikor nagy eltérés van a tudatosan hozzáférhető információ s az automatikusan feldolgozott információ között (Brewin, 1996)

Automatikus (főleg szenzoros) információfeldolgozás a traumatizáció közben:

ez nem integrálódik az önéletrajzi emlékezetbe a tudatos feldolgozás hiánya miatt, ezért

könnyen aktiválódik hasonló triggerre
= flashback

Konceptuális feldolgozás:
az önéletrajzi emlékezetbe integrálódott információ, amit jelentésadás kísér

Cél: integrálni az emléket

HOGYAN?

A PTSD leghatékonyabb elemével:
ingerexpozióval
azaz a trauma újraélése és átkeretezése
biztonságos közegben

akkor is, ha
depresszió
szociális szorongás
borderline
PTSD

Imaginativ átírás 1.

15 éves lány, anyja egy éve kórházban (1951), minden nap ő vitte be az ebédet

Anyját váratlanul hazaengedték, de senki nem volt otthon

Anyja a sötétben várta, amikor hazajött, agresszíven rátámadt, hogy hol volt?

Nagyon erős kép: anyja ül a sötétben
harag, düh, önvád, büntudat

Utána anyja visszakerül a kórházba, meghal
Erről nem tud beszélni, csak 30 év múlva

Transzdiagnosztikus intervenció: képi átírás (imagery rescripting)

- trauma átélése, melynek célja az érzelmek előhívása
- szembesülni a támadóval: áldozat helyett olyan, aki tudja kezelni a helyzetet
- diszkriminálni: a mostani helyzet más, mint anno...
- saját viselkedés / önmaga elfogadása

Imaginatív átírás 2.

15 éves lány, anyja egy éve kórházban (1951), minden nap vitte
be az ebédet

anyát váratlanul hazaengedték, de lánya nem volt otthon, mert
kórusban volt

Anya a sötétben várta, amikor hazajött, agresszíven megszidta,
rátámadt, hogy hol volt

Nagyon erős kép: harag, düh, önvád, büntudat

„Amit lehet, megtett, erről nem tehetett,
végzetes félreértés”

Pozitív kép: „mai fejjel” átöleli,
együttérzés mindkettőjünkkel

A kiváltó tényezők (triggerek) felismerése

Kiváltó tényezők: színek, hangok, mozdulatok, belső élmények beazonosítása

Néha visszaemlékezés nélkül is megjelennek emléketörések

A kiváltó tényező / trigger és az emlék közötti kapcsolat megszüntetése (Inger – diszkrimináció, self-instrukciók: „ez nem ua. a fű, mint akkor...), viselkedési próba)

Triggerek akkor:

Fémmeel bekerített

Nehéz légzés

Halálfélelem

Szabaduláskor nehézkes légzés

Nincs kontroll

Nincs senki, aki segítene

Fizikailag sérült

Triggerek most

Fémmeel bekerített

Nehéz légzés

Nincs halálfélelem

Kontroll gombnyomásra

Van segítője

Fizikailag rendben van

Megfigyelhető változás

ÖSSZEFÜGGŐBB ELBESZÉLÉS

HALVÁNYABB SZENZOROS ÉS
MOTOROS KOMPONENSEK

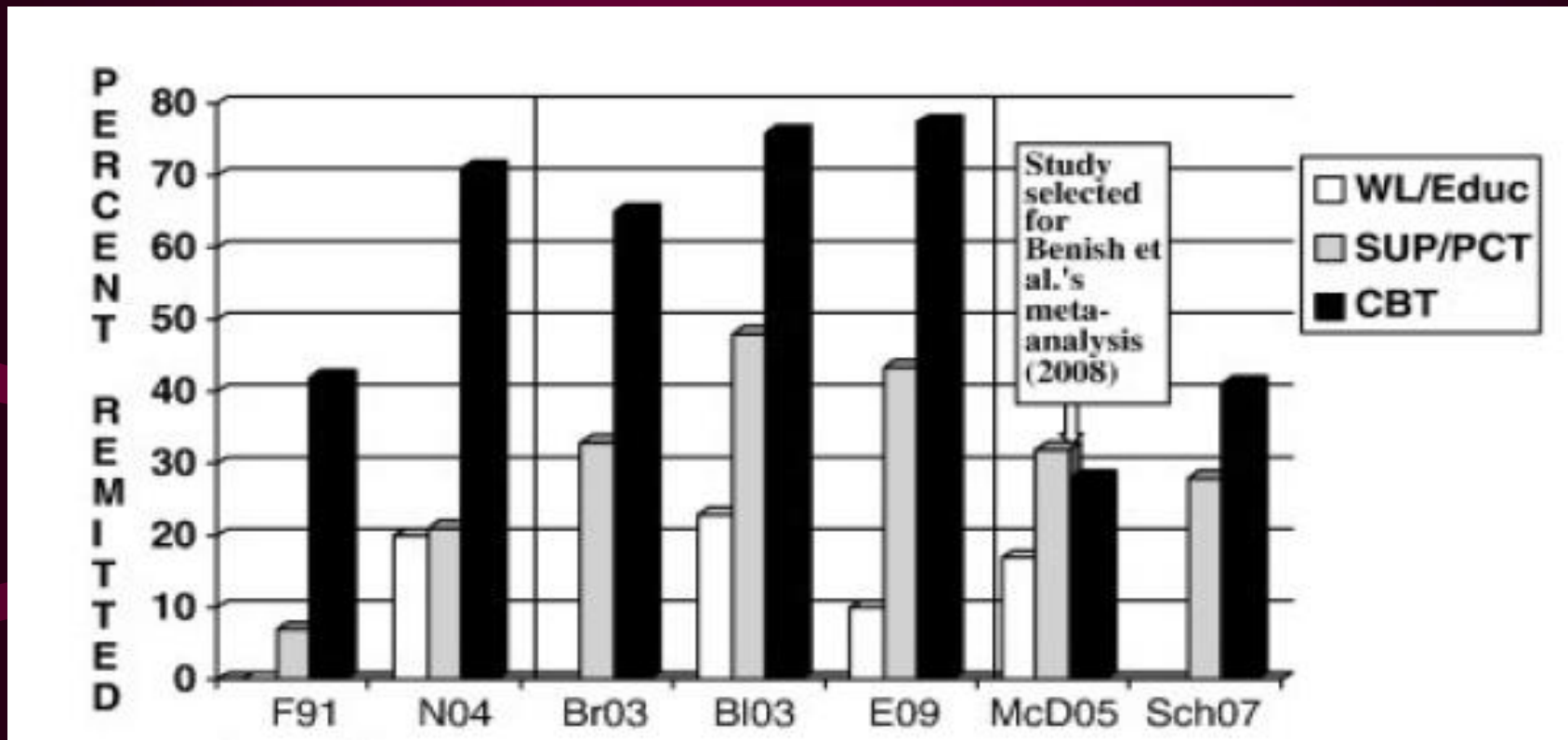
MÚLT IDŐ HASZNÁLATA

ENYHÉBB AFFEKTUSOK

„S az élet megy tovább.”

PTSD: Hatékonyságvizsgálatok áttekintése

WL/Educ=Várólista/Pszichoedukáció; **Sup/PCT**=Szupportív/Jelen-fókuszú terápis; **CBT**= Kognitív viselkedésterápia.

F91: Foa et al., 1991; N04: Neuner et al., 2004; Br03: Bryant et al., 2003; BI03: Blanchard et al., 2003; E09: Ehlers et al., 2009; McD05: McDonagh et al., 2005; Sch07: Schnurr et al., 2007

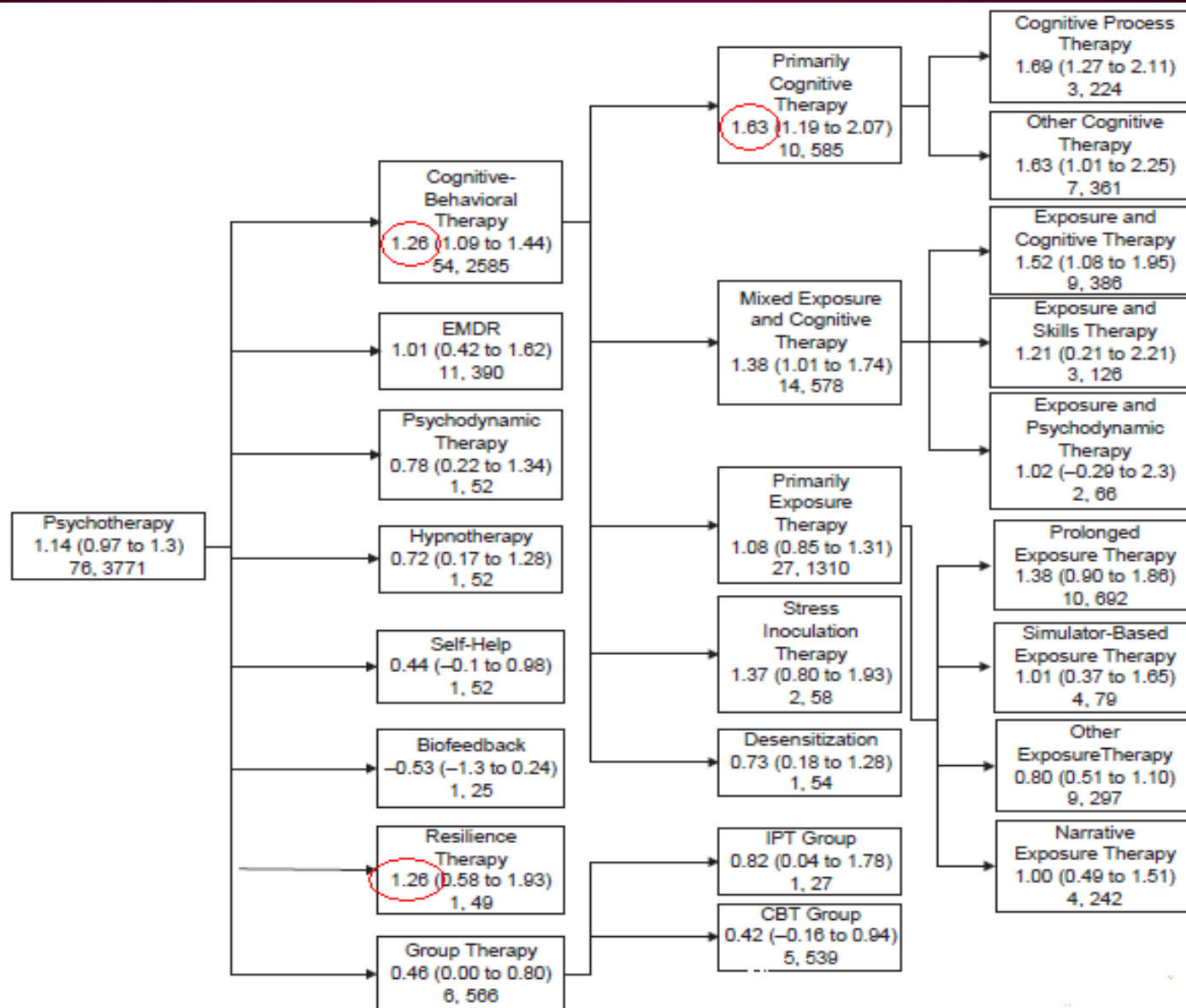
Meta-analízis (Mendes et al., 2008)

23 klinikai vizsgálat eredményeinek szisztematikus áttekintése (1923 személy: 898 kezelt, 1025 kontroll)

Összehasonlított terápiás módszerek	N	Vizsgálatok száma	Relative Risk (RR): mekkora a páciens esélye a gyógyulásra RR<1: CBT a jobb, RR>1 CBT a kevésbé hatékonyabb, RR=1 ugyanolyan hatékony
CBT/EMDR	54	2	0,35
CBT/Szupportív terápia	359	6	0,43
CBT/Expozíciós terápia	286	5	0,9
CBT/Kognitív terápia	99	2	1,01

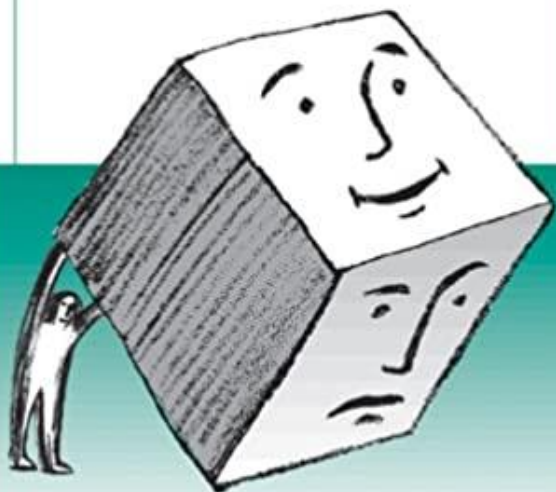
PTSD: 112 vizsgálat meta-analízise

(Watts et al., 2013)

Clinician's Guide to MIND OVER MOOD

Christine A. Padesky
with Dennis Greenberger

TUDATOSSÁG AZ ÉRZÉSEK FELETT

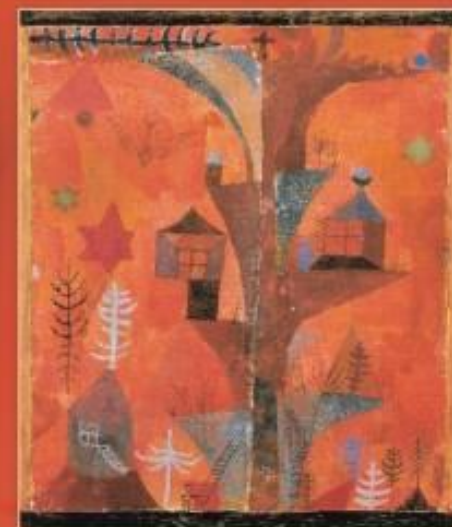
MÁSODIK KIADÁS

Nyerd vissza az irányítást
az érzelmeid felett, és válj
boldogabb emberré!

Dennis Greenberger PhD | Christine A. Padesky PhD

ÉDESVÍZ

KOGNITÍV VISELKEDÉSTERÁPIA

Szerkesztette
PERCZEL-FORINTOS DÓRA – MÓROTZ KENÉZ